

A II. kötet tartalma.

Költemények.

	Lap
Gondolatim. Csifó Salamon	1.
Karácsoni emlék. Végh Mátyás	9.
A rossz hideg. Rédiger Géza	25.
Temetőben. Sántha Károly	30.
Az az egy is! Murányi Sándor	50.
Örök hazánk. Abonyi Árpád	59.
Feltámadunk. Rédiger Géza	73.
Az ember inkább halhatatlan, mint halandó	85.
Jónás. Dr. Nagy Mór	89.
Krisztus és a galamb. Végh Mátyás	109.
Szegények könyörgése. Jékey Aladár	125.
Otthon. Dézsi Mihály	140.
Temetőben (gyermek sirjánál) Sántha Károly	157.
Péter Isten volta. (legenda) Végh Mátyás	162.
Oly szép a föld. Magyar próza után Jékey Aladár	173.
Bartók István halálára. Dézsi Mihály	197.
Emberek. Haan Béla	205.
Őszi dal. Nagy Lajos	221.
Hymnus. Rédiger Géza	223.

Vallásos és erkölcsi tárgyú közlemények.

Boldog új évet! . . . y	3.
Egy ház titka. Grátz Mór	9.
Előítélet (elbeszélés) Ürmössy Miklós	10.
Egy falusi este (elbeszélés). Péterfi Lajos	33.
Minden napra egy gondolat.	37, 66.
A nevelés és tanítás új jellege. Kovácsi Antal	51.
Husvétí gondolatok. Ferencz József	73.
Az unitáriusoknak miért kell ünnepelni a husvétot. Carpenter J. Jakab	76.
Husvét. Csegezi László	79.
Van feltámadás. Boros György	82.
Halhatatlan élet. Ford. Gál József	83.
Lelki husvét. Fordította Gálfi Lőrincz	84.
Feladatunk. Borbély Sámuel	90.
Az otthon. Smiles	119.
Templomban s templomon kívül. Boros György	126.
A bibliáról. Barabás Lajos	132.
A ki Isten nélkül élt. (elbeszélés). Deák Miklós	146.
Az ihletés. Angolból. F. J.	158.
Enekgyűnk. Iszlai Márton	189.
A szurátei kávéház. Dr. Brassai Sámuel	198.

Tapasztalatok a népiskolai és egyleti életből. Derzsi József	Lap 205.
Az ember szentsége. Angolból. F. J.	221.
Buddha és a buddhisták üdvözítő tana. Dr. Brassai Sámuel	223.
Az „Unitárius Közlöny“ karácsonfája: B. Gy., Rédiger Géza, Ferencz József, Grátz Mór, Gál József, Dr. Brassai, Tarcsafalvi Jenő	228.

Életrajzok és történelmi tárgyak.

Clarke Freeman Jakab (arczképpel). Boros György	4.
Az amerikai unitáriusok munkálkodása B. Gy.	30.
Kiss Mihály (arczképpel). B. Gy.	57.
Emlékeimből. Gyöngyösi István	61. 101. 142. 166.
Rudolf trónörökös főherceg (nekrológ)	49.
Kép egy unitárius tanár életéből (arczképpel). Ozsváth Gábor	97.
Koronka Antal (arczképpel) —á	137.
Dr. Bartók István (arczképpel). Boros Gy.	202.
Halottak Emléke: Kiss Mihály	146.
Kovács Mihály. Raffaj Domokostól	46.
id. Végh Mihály. Özv. Szilvássy Miklósné	88.
Incze Mihály. —i	172.

Vegyes tartalmuak.

Képe megváltás. Kovácsi Antal	27. 111.
Allitsunk kisdud óvodákat. Ürmössy Lajos	67.
Orvosi levelek. Dr. Jankovich Pál	114.
A vadházasságokról	116.
A korcsma regalé és még valami. Emberbarát	118.
A hangya-könyvecske. Tarcsafalvi Jenő	150.
Rövid jegyzetek egy hosszú utról. Boros György	159. 210. 225.

Egyleti értesítő.

Tájékoztasl a Dávid Ferencz egyletről. Boros György	94.
Felhívás előfizetésre. Nagy Lajos, Boros György	24.
Meghívó közgyűlésre. Dr. Brassai Sámuel	156.
A Dávid Ferencz-Egylet IV-ik közgyűlése	174.
A választmány jelentése 188 ⁹ / ₉ egyl. évről	174.
Maroskőri fiók-egylet „ „ „ „ Fazakas Lajos	180.
Kereszturkőri „ „ „ „ „ Barabás Lajos	181.
Háromszéki „ „ „ „ „ Kiss Sándor	182.
Küküllői „ „ „ „ „ Gvidó Béla	182.
Papi önképző egyesület keresztur körben. Németh István	186.
A kereszturkőri dalkör. Györfly Ferencz	187.
Nyilvános nyugtázás. Bágyi Kálmán: 48. 72. 124.	
Egyleti élet és munkásság: 17. 39. 69. 85. 105. 120. 152. 169. 196. 215, 229,	
Hazánk és a külföld. 23. 43. 108. 123. 154. 171. 218, 236.	
Irodalom: 23. 44. 87. 108. 123.	

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Gondolatim.

Nyugalanság egész életem.
Gondolkozom . . .
Gondolat gondolatot ad
Szívem közel a kétségbeeséshez
Értelmem világa homályosul
Emlékem tévedez.
Kikötnöm . . . nincs hova.
Mi vagy te szív, miképp vagy alkotva?
Hogy minél közelebb állsz a végső dobbanáshoz,
Annál inkább tüzeled elmémet tovább . . . tovább . . .
Hát már meg nem lelem miután kutatok?
Segély s világosság számomra elfogyott?
Bejártam a földet, a lég határait,
Leszálltam pokolba, fel a mennyországba,
Elmém szanaszét járt keresve mindenütt,
Hol a Mindenható, ki elé boruljak,
Kinek könyörögjek, kit hévvel imádjak,
A kitől megértsem,
Hogy én honnan jöttem?
Mi vagyok és miért?
Kitől megkérdézzem,

*Jelen számunkhoz egy fél iv mellékletet s
Clarke Fr. Jakab arczképét csatoltuk.*

Higgyek-e tovább is a jövőéletbe ?
A melynek, azt mondják, soha se lesz vége.
Mi vár ott mi reánk földnek gyermekire ?
Szigoru ítélet avagy kegyelem-e ?

Jártam és kutattam,
De lám mind hasztalan.
Hitlenség s kételkedés
Voltak útitársam.

*

*

*

Ujra elindulok, újra gondolkodom
Most szemeim nyílnak,
Körülem fény támad,
Elmém szabadabb lesz.
Szivem is földobban.
Az örök hatalmat már látom mindenben,
A kricsiny fűszálon, a végetlen úrben,
Földön és tengeren, szellőn, mennydörgésben,
Felhőn, napsugárban s emberi kebelben.
De hát honnan jöttem ?
Ez nem ember dolga,
Az Istenség titka.
Mi vagyok én itt lenn ?
Szerető, kegyelmes, édes jó Atyámnak,
Méltatlan és bűnös, gyarló és lázadó,
De sirva könyörgő, megbocsátást esdő
S remélő gyermeke.
És miért vagyok itt ?
Perczim s alkalminat arra fölhasználni,
Hogy feladatomban e földön teljesítsem.
Senki sincsen ide ok nélkül teremtvé.
Azt az isteni célt, mely ott áll előttünk,
Meg kell közelítnünk.
Munka vezet erre együtt túrelemmel. —
Kétkedésem egy jövő s örök létben,
Nem zavarja többé szivem nyugodalmát.
Hiszen mi a halál ?
Egy percnyi fájdalom, pillanatnyi küzdés,

Egy kapu e létből az örök hazába,
A hol nincsen felhő, nincs bánat, bánталom,
De szünetlen napfény és törhetlen béke.
Hol a szegény nem kér többé a gazdagtól,
Sem a gazdag nem fél kincsét elorzóktól.
Hol egyenlőség lesz s aztán testvériség.
Ott érezni fogjuk az Isten kegyelmét.

* * *

Tovább nem kutatok,
Nyugalomra hajlok.
Hit és szeretet volt, a mivel indultam,
Él már reményem is s világítja útam.

* * *

Mit az elme nem ért, a kéz meg nem foghat,
Hittel, szeretettel fölhalálhatod azt.
Borulj le, imádkozz, de ne kétkedéssel,
Ne csak az ajakkal, de tiszta érzéssel.
Hogy ha erőd elhagy, a bűnöd meg terhel,
Emelkedj, ne csüggedj, bánatidat üzd el.
Hidj s bizz az Istenben, szeresd őt végtelen
És ő eljő hozzád, hogy téged segéljen.

(London.)

Csifó Salamon.

Boldog új évet!

A föld kerekén mindenütt, szárazon és tengeren, palotában és kunyhóban, a levegő és villám szárnyain, hol ember és gondolat találkozik: ma mindenütt ez a jó kívánat járja: Boldog új évet!

Mi is boldog új évet kívánunk olvasóinknak.

Mondanunk sem kell, minden keresztény lélek tudja, hogy a boldog új évet első sorban Istentől reméljük s várhatjuk, kitől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék, ki a nap fénylő sugaraival, az égnek harmatjával és az esőnek csöppjeivel, megtermékenyíti a földnek barázdáit; a ki ihlető lelkesedéssel tölti el a művészt, tudóst, az államférfit, hogy alkotásaikban a szebb, a boldogabb jövőt előkészítsék.

De másod sorban ne feledjük, hogy a boldog új év sok tekintetben tőlünk is függ.

Azért felettébb való dolgokat ne kívánjunk; szem előtt tartván a szent irás szavait: Gazdagságot, vagy szegénységet ne adj Uram énnékem, hanem táplálj engem hozzám illő eledellel. (Péld. 30. 8.) Hanem elégedjünk meg az állással és helyzettel, melybe az isteni gondviselés helyezett, a melyben erő és egészség, munkásság és takarékoság, egyetértés és szeretet mellett boldogtalanok nem lehetünk.

Sorsunk és állapotunk mérlegelésénél ne csak felfelé nézzünk. Hányan vannak magasabb állásban, hányan laknak fényes palotákban, hányan bírnak nagyobb jövedelmekkel; hanem inkább lefelé tekintünk; s bizonytalán úgy fogjuk találni, hogy sokkal nagyobb a nálunk kevésbé mint inkább boldogok és szerencsések száma. Aztán a boldogság nincs is álláshoz, vagyonhoz kötve, hiszen vannak koronás boldogtalanok és szegény gazdagok is, s megfordítva boldog alattvalók és gazdag szegények is.

A mink van, azt becsüljük meg, az örökséget szüleinktől, a szeretetet családjunk tagjaitól, a jó indulatot barátainktól és a becsülést embertársainktól. Ezek birtokában még a szerencsétlenség is könnyebben tűrhető.

Kitartó, becsületes munka útján igyekezzünk megszerezni azt, a mink hiányzik. Uzsora, csalás, erőszak által szerzett vagyonon nincs Istennek áldása. Egy vagy más alakban a büntetés hamar bekövetkezik.

A szerencsében el ne bizakodjunk, de a szerencsétlenségben sem szabad elcsüggednünk. Azt mondja egyik írónk: „A legjobb embereknek is szükségök van a szenvedésekre. Felhőszakadások ezek, melyek elárasztják a völgyet, hogy az emher a hegyre siessen, nagyobb látkört nyerjen, s tisztább levegőt szivjon.“

Ismételjük: Boldog új évet kívánunk!

y.

Clarke Freeman Jakab.

(Arczképpel.)

— Szül. 1810 ápril 4. Meghalt 1888 jun. 8. —

Tekintszen az olvasó a mellékelt képre. A férfi, kit ábrázol, nem él, s mégis arról a közönséges papírról a lélek mintha beszélne, s mi mintha értenék szavát. Az a derült homlok tiszta értelemről, határozott akaratról, az arc vonásai szivjóságról, nemes jellemről szólnak. Olyan

ember ez, a kinek vágyini szoktunk társaságára, s a kitől a tanácsot teljes bizalommal elmerjük fogadni.

Ismerkedjünk meg életével is.

Clarke Freeman Jakab 1810 ben ápril 4-én született az észak-amerikai Egyesült-államokban Hanover városban, de szülői állandó lakása a híres Boston volt. Ő is ott növekedett s bostoninak tartotta magát. Itt járt iskolába, itt tett érettségi vizsgát a híres Harvard-collegiumban 1829-ben s ugyanitt végezte a theológiát 1833-ban. Tanuló korának az a szerencsés előnye volt, hogy tanuló társai oly jeles ifjak voltak, a kikből később hazája legjelesebb férfiai váltak ki. Clarkenak nagy tehetsége volt a tanulásra, s már ifju éveiben nemcsak a nemzeti irodalommal s classikusokkal ismerkedett meg, honan a német nyelvet is elsajátította, minek papi pályáján nagy hasznát vette. Egyik volt-tanulótársa az írja: „mi a legélénkebb, legtevékenyebb s a legkedvesebb tanulók egyikének tartottuk.“ Nagyatyja, Freeman Jakab, volt az unitárius vallásnak legelső nyílt hirdetője Észak-Ámerikában; ő, az unoka, volt az, a ki több mint ötven évig a legönállóbban, legbátrabban hirdette azt, a nélkül, hogy valaki felekezéssel vádolhatta volna.

A paposkodást szülő s nevelő helyétől messze Luisville-ben egy teljesen új gyülekezetben kezdette meg 1833-ban. Ebben a vállalatban is egyéni jelleme nyilvánult. Neki olyan hely kellett, a hol bátor elszánt-ságra, önálló kezdeményezésre s teremtő munkára volt szüksége. Az első évben nem kevesebb, mint 72 prédikációt írt.

Hét évig volt ott s hét évig küzdött környezetével, melyben sokan voltak, a kik vallását hitetlenségnek tartották s olyanok, a kik előtt a vallás csak babona volt. 1841-ben tért vissza Bostonba, de itt sem fogadta el a szervezve levő egyházak hívását, hanem egyesült egy néhány barátjával, azért, hogy újat alakítson. „Nekem s barátaimnak olyan gyülekezetre volt szükségem — írja — a melyben legyen társadalmi és baráti élet, a melynek temploma nyitva legyen mindenkinek, a székek ne legyenek bérbe adva, s a pap és hivei dolgozzanak együtt közösen.“ A szabad egyháznak az az eszméje, a melyet Clarke megvalósított, egyelőre, hivei között is ellenszenvre talált. Boston városa tulajdonosan conservatív volt arra, hogy általánosan felkaroltassék, s az Amerikai Unitárius Társulat az eszmét csak a mult évben tette tüzetes megvitatás tárgyává. A Clarke gyülekezete egészen az első keresztények mintájára volt szervezve. „A tanítványok egyháza“ volt neve. Ő volt a mester s az egyház tagjai az ő igazi, szerető tanítványai. Jótettekben,

szeretetlenben s hűségben, mintha Jézus s tanítványai lettek volna mintájok. A nyomorult, elhagyott gyermekek számára „otthont,” „gyermeksegélyző egyletet,” az elhagyott néger asszonyoknak „menházat” teremtettek. A nők „varró iskolát” tartottak fenn, négyszáz gyermek számára szóló minta „vasárnapi iskolájok” volt. Együtt éltek, együtt dolgoztak s együtt imádkoztak. Nemcsak nevezetes, hanem megható, hogy midőn a lelkész, betegség miatt, kénytelen volt három évre (1850—1853) megválni, a hivek nem hoztak más papot, hanem koronként összegyűltek s még urvacsorával is éltek. Miután visszatért, új életet kezdettek s ebben virágoznak ma is.

Az a szónoki egyszerűség, tisztaság és bűbáj, a mely a Clarke beszédeit jellemezte, páratlan volt. Az első évben írt beszédekből kevés maradt meg, de az azutániak mind nyilvánosság elébe kerültek s ha a templomban ezren hallgatták, ország-világszerte biztonnyal olvasták tizezren, s azokból mindenki vagy eszmét, vagy lelkesedést, vagy életet merített. Élet vize folyt azokban. A beszéd írásmódja tanuságos. Soha sem kezdette írni beszédét szombat előtt, (megjegyzendő, hogy a beszédet olvasta), de ekkor egyszeri leülésre, vagy rendszeren felét szombaton s felét vasárnap írta meg. Hanem, a mikor leült, a beszéd a fejében rendszeren készen volt, mert már a hét első napján, s néha korábban is elhatározta, hogy miről fog beszélni, s azt az utolsó perczig folyton forgatta elméjében, úgy, hogy azt ekkor már csak papírra kellett tenni. A beszéd tárgya olyan volt, a milyent az idő parancsolt, mert ő mindig azt a kérdést dolgozta fel, a mely napirenden volt.

Vallás, dogma, historia, theologia, az ember multja, jelene és jövője benne volt beszédeiben, de azoknak központja mindig a Jézus Krisztus igéje. Fő feladatának azt tartotta, hogy az Isten atyasága s az ember testvérisége evangeliumát népszerűsítse. Oly szabadelvű volt, hogy a bostoni papok féltek tőle, mint túlbátor reformatortól, s mint a ki Párker Tivadart meghívta, hogy prédikáljon szószékében, akkor, a mikor, egyet kivéve, minden unitárius pap került Parkert; s mégis a tisztán orthodoxusok vezetőjüknek tartották. Midőn a Párkerrel való közösséget szemére vetették, azt tette, hogy a baptista, methodista püspöki, katolikus s más egyházak papjait hívta meg, hogy prédikáljanak szószékében.

Az ember azt hinné, hogy a paposkodásra fordította minden erejét. Ellenkezőleg ő minden volt azon kívül. Mégis a jövőre nézve legelső helyen áll, mint író. Már Luisvilleben indított egy lapot, a mely

arról lett nevezetes, hogy többen a legnagyobb költők és írók, köztük Emerson és Holmes ebben kezdettek írni, s Channing is irt bele egy cikket. Bostonban szerkesztett másokkal együtt egy lapot két évig s dolgozó társa volt nagyon soknak. Politikai, közgazdasági s csillagászati tanulmányai is jelentek meg leg könyvalakban is.

A theologiai irodalomban van legtöbb műve. A nagyobbakat említve. Megjelent: „A megbocsátás keresztény dogmája“ 1852-ben; „Az ima keresztény tana“ 1854-ben; Hasetól fordítva „Jézus élete“ 1860-ban; „Az orthodoxia igazságai s tévedései“ 1866-ban; egy kötet beszéd 1868-ban; „A hit lépcsői“ 1870-ben; „Tíz nagy vallás“ 1871-ben; „Közönseges felfogás a vallásban“ 1873-ban; egy kötet költemény németből és francziából fordítva 1875-ben; Egy kötet beszéd 1877-ben; Emlék jegyzetek életéről 1878; „Az önmivelődésről“ 1880-ban; „Események s időszakok a vallásos történelemben“ 1881; „A Didimus Tamás legendája (Jézus élete) 1881-ben; „Pál apostól eszméi“ 1884-ben; „Vitatott theologiai kérdések“ 1886-ban; „A negyedik evangélium problémája“ 1886-ban.

Ez a sok czim így, bár jelzi munkakörét, inkább fárasztó, de a művekben lélek és élet van. A szellem magas röpkedése, a mély belátás, s e mellett a könnyen érthetőség és tisztaság egészen a híres Channing műveihez teszik hasonlónvá. Clarke Channing után a leghatásosabb unitárius író volt Ámerikában. Az európai nevezetesebb nyelvekre sok van lefordítva dolgozataiból. Magyarországon az unitárius körön kívül Dr. Ballagi Mór közölt a Prot. Egyh. és isk. lapban s ugyan ő azt nyilvánította, hogy ha valakiéhez hasonlítani akarná theologiai felfogását, az a Clarke-é volna.

Az önállóan megjelent könyveknek mintegy felét nem említettük. Az összes között legtöbb tudományossággal készült a tíz nagy vallásról szóló, de teljes önállóság és eredetiség jellemzi mindeniket. Ha a folyóiratokban és hirlapokban megjelent dolgozatai összefoglaltatnának, legalább tíz kötettel szaporodna kis, eredeti könyvtára, s ennek ha nem központja, de kétségtelenül jeles tényezői lennének eredeti és fordított költeményei. Legkevesebbet tartott költői tehetségéről.

Clarke az ámerikai unitarizmussal egy időben született, azzal nőtt fel, s ha annak rá, neki arra kétségtelen befolyása volt. De ezt lehet mondani az Egyesült-Államok politikai életéről is. A rabszolgaság eltörléséért Garison, Channing, Parker s társaik mellett harczolt. Követ volt két alkalommal is. A polgári s politikai ügyek reformálásában első

rendü szerepet vitt, s minden évben új küzdelemben próbálta ki törhetlen erélyét. Felfogásában hajthatlan nem volt, mert nem tartotta magát csalhatatlannak, de ha valamely elv helyessége felől meggyőződött, attól eltántorítani nem lehetett. Politikai ellenfele nem kevesebb volt mint egyházi. Nevelésügyben, a Harvard collegium vezetésében, stb. éveken keresztül volt részes.

Honnan ez az óriási erő s ez a sok munka? Első helyen az Istentől nyert talentumért kellett hogy hálás legyen s azután az 1839-ben Hidekoper Annával kötött boldog házasságért. Neje egy valódi művelt, nemes szívű nő volt, kinek körében lelki ereje mindig megújult s szíve inspiratíot nyert mindenre, a mi szép és magasztos. Két leánya volt háza s szíve ékessége. Kedélye egész életen át nyugodt volt, lelke szabad s ez jellemezte munkáját ez halálát is. Mindjárt egy éve lesz, hogy nejével jött háza a templomból. Lovai megijedtek, elragadták a szekeret s az a roppant gyorsaság közben megakadt s mindkettőt a földre vetette. Neje is, de Clarke maga oly tetemesen megsebesült s összerongálódott hogy azóta sokat szenvedett, egészen június 8-ig, midőn aztán nyugodtan elszenderült.

Benne egy szónok, költő, tanító, író, reformátor, polgár és szent költözött a szentek társaságába. Ő tanította, hogy az ember méltósága, szabadsága, nemessége abban áll, hogy mindig lénye szellemi és halhatatlan részét tartja szem előtt, hogy mindig fennebb és fennebb emelkedik felül az idő és az érzéki világ határain, oda, a hol az örökkévalóság kezdődik. Ilyen lesz a vége a léleknek s ilyen lett az óvének is.

78 évre terjedt élete. Mily hiven jellemezte ezt az életet 70 éves korában, midőn azt mondotta: Mily rövid az élet s mégis mily hosszú! Gyorsabban jár mint a takács vetőlője, a mint így visszapillantunk rá, s mégis a szeretetnek, hasznosságnak, a kellemes barátságnak, a természet s az emberek megismerésének mennyi áldásával halmoz el minket. Ma egy hosszú boldog életen tekintek át, s abból a boldogságból mennyit köszönök nektek kedves barátaim, neked kedves gyülekezetem s mindenekfelett neki, a nagy mesternek, kinek nevében itt először egyesülünk, kinek neve ma is összetart s kinek szent ügyéhez az Isten adjon nekünk mindig kellő erőt az életre, avagy a halálra.

Boros György.

Karácsoni emlék.

Két kis gyermek az áldott estén,
— A jó szokást hiven követvén —
Ablakomhoz járula csendben,
Hogy az ismert szent dalba kezdjen :
„Krisztus úrunknak áldott születésén
Hála éneket mondjunk szent ünnepén!“

Sovár szemök kétkedve kérdi :
Vaj' lesz-e, ki dalunk megérti ?
Vaj' lesz-e, ki az Ur nevében
Könyörülni fog a szegényen ?
És tovább foly remegve a szent ének :
„Legyen dicsőség a meny Istenének!“

Oh e szent dalt én is jól tudám,
Álltam én is másnak ablakán,
S most, hogy a sors kissé kedvezett
Megértém a régi éneket :
— Egy pár fillért, mert több nem telik,
Beh szívesen nyujták át nekik. —

Végh Mátyás.

Egy ház titka.

S . . . városban igen szegényes viszonyok közt élt egyszer egy tanító. Szegénynek mondjuk életmódját, de ő maga éppen nem volt szegény, hiszen kilencz élő gyermek volt házának bő áldása.

A tanító élete örömét gyermekeiben lelte, kiknek fölnevelése bizony nem volt csekélység.

Ha az év küszöbén elgondolta magában, mi mindenre lesz szüksége az egész év folyamán, hogy élelemmel és ruházattal elláthassa háznépét, könnyen kislelkűség szállhatta volna meg, ha Istenben nem bizott volna rendületlenül.

Lakása sem volt valami nagy kilencz gyermek számára. Az ágyak elfértek ugyan, de a zajos játéokra bizony kicsi volt a hely, pedig ezt sem lehetett megvonni a vig seregtől.

Az édes atya és anya azonban igen jól tudták kormányozni a házat s ki abba belépett: rendet s tisztaságot látott mindenütt; a gyermekek mindegyike tisztán öltözve s a nagyobbak segítségére voltak a kicsiknek.

Valóban mindenki csodálta a szegény tanitót s nem mindenki tudta fölélni eszével, hogy mi lehet titka mindezeknek.

Egy napon, éppen déltájban, vendég érkezett a tanítóhoz.

Midőn a vendég a sok gyermeket az asztal körül látta mozogni, a sajnálat hangján ilyen megjegyzést tőn:

„Szegény tanító ur, minő nehéz háztája van!”

— Nekem volna nehéz háztajam?

— Nos, kilencz gyermek s köztük hét fiu, válaszola amaz, fájdalomosan hozzá téve: Nekem csak két gyermekem van s ők ketten is sirba visznek.

A tanító egész határozottsággal felelé:

„Az enyémeokről nem mondhatnám ezt.”

„Miért nem?” kérdé a vendég fejét csóválva.

„Ezt könnyen megmagyarázhatom önnek, szóla vidám arcczal a háziatya.”

„Lássa uram én egy pompás mesterségre tanítottam gyermekeimet, t. i. az engedelmesség mesterségére.

Ugy-e fiuk, ti jól tudjátok, hogy engedelmességgel tartoztok szüleiteknek?

Avagy nem tudjátok?

Tudjuk! mondának a gyermekek.

És ugy-e ti szívesen engedelmeskedtek? kérdezé az atya, mert a kérdezgetéshez nagyon jól értett.

A két kis leány némi hamissággal tekintett az idegenre; de a hét fiu imígyen felelt:

Igen kedves atyánk, szívesen, nagyon szívesen engedelmeskedünk jó szüleinknek.

Ekkor a tanító így szóla a vendéghez: Lássa uram, ha most a halál nyitna be hozzám és egyet a kilencz közül ki akarna ragadni kezemből — s itt bársony fővegét vette le fejről s az ajtó felé dobta azt — akkor azt mondanám néki: ki mondta néked te fickó, hogy sokal-
lom gyermekeimet?”

Erre meghökkent az idegen és kezdé belátni, hogy csakugyan csak az engedetlen és neveletlen gyermekek teszik szerencsétlenné az apát.

A tanító kilencz derék fia egyikéből, később sokaktól áldott s hires ember lön, Steinthal városnak nemeskeblű lelkipásztora: a buzgó és nagynevű Oberlin Frigyes, a lelkészek valódi példányképe!

Grätz Mór.

Előítélet.

(Elbeszélés.)

A mult évben K... falván lévén dolgom, a lelkészt is meg-
látogatám. Az öreg lelkész éppen temetésről jött haza.

— Kit temetett? kérdém a többek közt tőle.

— Benke Tamást! — felelé.

— És ki volt az a Benke Tamás? — kérdém őt tovább.

— Egy szegény öreg ember. A mi falubeli kovácsunknak volt az apja.

Azután elgondolkodva kis idő múlva hozzá tevő:

— En jó Istenem, ha elgondolom ez ember életét, bizony nagy tanulság rejlik benne.

— Minő tanulság? — kérdém kíváncsian.

— Az, — felelé a tiszteletes — hogy mindig megboszulja magát az: ha a szülők külömbséget tesznek gyermekeik közt s az egyiknek jobban kimutatják szeretetüket, mint a másíknak.

— Hogyan, hát volna oly szülő, ki saját véréből született gyermekei közt külömbséget tudna tenni? — kérdém bámulva.

— Fájdalom, vannak ilyenek. Ilyen volt a megboldogult Benke Tamás uram is. Míg az egyik gyermekét a majomi szeretet minden gyöngédségével elhalmozá, — addig a másikat még a házától is elüldözé.

— S miért tevő ezt?

— Azért, mivel e szegény teremtés, béna, nyomorult testalkattal jött a világra.

— Mi baja volt?

— Púpos volt szegény.

— A kit a természet így megesufol s ily idétlennek szül, az rendszeren nem egyenes lelkü ember, — mondám kissé meggondolatlanul.

— Már miért ne lenne az? csattant föl az öreg lelkész.

— Általában azt tartják, — felelélem védekezve — hogy rút testben nem lakik ép lélek.

— Ostoba előítélet! Válaszolá az öreg tiszteletes némi ingerült-séggel. — Mintha bizony valaki oka volna annak: hogy minő arczczal, fejjel, hajjal vagy testalkattal születik a világra. Ime — mondá élénken — épp ez a mi púpos kovácsunk is, egy fényes példa reá: hogy nyomorék testben is lakhatik nemes jellem és tiszta, önzetlen szív.

Aztán növekvő hévvel folytatá:

— Ismétlem, ostoba, buta előítélet, mely azt hirdeti, hogy a természet a rút, nyomorék test által egyeseket azért bélyegez meg, hogy azokat, mint valami belpoklosokat kerüljük és megvessük. Nem, nem, a jó Isten nem tesz külömbséget az emberek között. Mindnyájan egyenlőknek születünk. Ó, nem a testet, e romlandó porhüvelyt, tekintí bennünk, hanem a lelket, az örök életü lelket! Testünk szervezete, alakja, formája, nem tőlünk függ, de lelkünknek irányt szabni, azt mívelni, fejleszteni, ez igenis tőlünk. Kizárólag, csakis sza b a d a k a r a t u n k tól függ, lelkünket a jóra, nemesre, szépre vagy ros z r a irányozni, e pályákon, ez útakon haladni; tőlünk függ, hogy derék Istenfélő emberekké váljunk; valamint ha a bűn ösvényére tévelyedünk le, ennek is oka kizárólag mi magunk vagyunk, s felelőssé érette nem tehetünk mást. Ezért legfőbb kincse az embernek a szabad lelkiakarát! A jó Isten mindenki-nek saját kezeibe tette le élete sorsát.

Az öreg lelkész pillanatra elhallgatott, aztán így folytatá tovább:

— Igen . . . igen . . . A jó Isten, senkit sem büntet már születésekor. Hiszen akkor még ártatlanok vagyunk és sem jót, sem rosszat nem tettünk. Ha a praedestináció tanát*) elfogadnók akkor, hogy jók, avagy rosszak legyünk, nem tőlünk függene. Egyszerűen azt mondanók: Az Isten teremtett ilyenek, ennél fogva az övé az érdem, ha jók, de övé a felelősség is, ha rosszak vagyunk. Nó már most uram — folytatá áhitatteljes, emelkedett hangon az öreg lelkész — feltehető-e ama mennybeli örök Atyáról, kit jónak, könyörületesnek ismerünk és hirdetünk, kinek fenséges alkotásaiból, a nagyság, az örök bölcsesség és tudás dicső fénye sugárzik ki, mondom, feltehető e, amaz édes atyáról, kit az igazság és részrehajlatlanság örök kutforrása képpen imádunk, hogy ő különbséget tudna tenni gyermekei közt? — Nem, nem, az ő jóságáról, atyai szeretetéről s végtelen igazságosságáról ilyen föl nem tehető. A jó Isten egyformán szereti gyermekeit. S ő nem tesz közöttök különbséget, mint az emberek tesznek. S ha — mint mondam — bűnös az, ki elítél valakit azért, mert esetleg béna testtel született a világra, kétszeresen bűnös az oly szülő, ki különbséget tesz gyermekei közt, s a helyett, hogy nyomorék, béna gyermekének igazi védelmezője és oltalmazója lenne, a helyett, hogy szeretettel és gyöngédséggel enyhitené annak fájdalmait, még ő is eltaszítja kebléről, s ő, mint szülő is, üldözi e szerencsétlent. — Ilyen édes atya volt Benke Tamás uram is, e büszke, felfuvalkodott gőgös ember.

— S vajjon — kérdém a tiszteletest — csak azért üldözi e gyermekét, mivel nyomorék volt?

— Ugy van! — Felelé ő. — Rémitő düh fogta el, valahányszor reá nézett s általában — „varangynak“ nevezé őt. De meg is lakolt ő kigyelme szivtelenségéért! Oh, az igazságos Isten nem hagyja büntetlenül e szerencsétlen lények szenvedéseit; előbb-utóbb megérzi bosszúálló karjának súlyát az ily szülő. Megérzé azt nemcsak Benke Tamás uram, de megérzé az elkényesztetett Gábor urfi is! . . . Nó hiszen, ez is szépen végzé életét!

— Hát ki volt ez a Gábor urfi? kérdém a tiszteletest.

— Ez a gyönyörűséges mákvirág volt Benke Tamás uramnak az elkényesztetett gyermeke, kit kiskorától fogva már apja „urfi“-nak czimeztetett.

— Csak e két gyermeke volt Benke Tamásnak? kérdém.

— Csak e kettő. Gábor volt a nagyobb, a kis beteges, pupos Palka volt a kisebb, kit mint már emlitém, a legszivtelenebb módon üldözött, vert és kinzott, mihelyt csak legkisebb ürügyet is találhatott.

Még a nevelésükben is különbséget tett atyjuk. Mig ugyanis

*) A praedestináció tana azt tanítja, hogy az Isten az embereket már születésekkor vagy üdvösségre, vagy kárhozatra eleve elrendelte.

a nagyobb fiut collegiumba járatták, addig a pupos Palikát a Rector uramhoz küldték a falusi iskolába. Mig a nagyobbikat drága szövötű, divatos ruhákban járaták, addig a kisebbik, mint a legszegényebb falusi gyermekek, meztláb járt, rongyos, elnyűtt ruhákban. De azért, soha, egy szóval sem panaszkodék, mindig türelmes, csendes, komoly, jó magaviseletű és engedelmes, szöfogadó gyermek volt. Jól tanult és annyira jó szívü volt, hogy mindenét képes volt megosztani tanuló társaival. Óh, tudom — folytatá az öreg tiszteletes — miképp folyt le e szegény teremtés gyermek-ifjusága, mivel azon időben, épp azon faluban lelkészkedtem, melyben Benke Tamás uram lakott.

— Hát nem e faluban lakott? kérdém a tiszteletest.

— Óh, nem — felelé. — Ide Pali utján származott át a család Benke Tamás uram a szomszéd vármegyéből való. Ott éltek elődei is, kik tisztességes családi vagyonnal rendelkeztek. Tamás atyja, ügyes gazdálkodásával és szerencsés üzleteivel majdnem megkészszerézé az ősi vagyont, úgy hogy a megyében számot tevő birtokos lett. Benke Tamás mihelyt atyja halála után beült a vagyonba: kezdette adni az urat. Kocsit, sok lovat és számos cselédet tartott. Az ősi házat szépen kitataroztatá, olyan több nem volt az egész faluban.

— Ah — kiálték bámulva föl — s ez a kis pupos falusi kovács ilyen családból való volna

— Ugy van — felelé a lelkész — ez a Benke fia, kit még mint gyermeket, elűzött apja a háztól s ki aztán kényszerülve volt, saját két keze munkájával keresni meg kenyerét.

— Hát a másik fia, a vagyonban maradt? kérdém a tiszteletest, mindig nagyobb érdekléssel hallgatva e család történetét.

— A másik fia, Gábor, igenis a vagyonba maradt. Mint emlitém már, atyja úgy nevelteté, mint akár egy királybíró fiút. Collegiumba járt, cselédek szolgálták s már mint gyermeknek, nem volt kívánsága, melyet atyja ne teljesített volna. A bálványozásig szerette és kényeztette őt. Az urfi teljes féktelenségben, korlátlan szabadságban nőtt fel, nem félve senkitől, nem tisztelve senkit s lelkében nem ismerve semmi nemesebb érzelmeket. Komoly tanulásról és önmivelődésről ily viszonyok közt szó sem volt. Az időt lovaglással, vadászattal és játsszal tölté. Nagy gyönyörűsége telt benne, ha a falusi gyermekeket jól elverhette, sőt annyira vad természetü volt, hogy örvendett, ha egyik-másik játsszó pajtásának bezúzhatá fejét. Legnagyobb kedvtelése azonban az volt, ha öcscsét, e szerencsétlen kis pupost kinoszhatá. Egész vad gyönyörrel üldözé e szegény ártatlan teremtést. Fejét folyton azon töré, hogy ennek fájdalmat és szenvedést okozzon. Így, egyszer kövel úgy fejbe dobta, hogy szinte belehalt szegény. Máskor fölcsalta a haranglábbhoz galambfíókákért s onnan a magasból úgy lelökte őt, hogy az szinte szörnyet halt. Egyszer a mézsgödörbe taszította bele, honnan egyik munkás alig bírta kimenteni. Máskor a szekérről dobta le, mikor lovai legjobban szöaguldottak. Óh, de ki is gyözné mind elősorolni e vad

kegyetlenségeket. S atyja, nemhogy eltürte fiának e csinyjeit, hanem nevetett rajta, s ha a kis pupos fájdalomával sirni merészelt, akkor neki esett, s kegyetlenül elverte, embertelen hangon: „Te bestia varangy, mikor pusztulsz már el e földről!”

— Ah kegyetlen apa! — kiálték egész megindulással föl. Ha élt volna e szegény gyermeknek az anyja, az bizonyára védelmébe vette volna őt.

— Hiszen élt az anyja — felelé a lelkész.

— Élt? — kérdém egész bámulattal.

— Élt hát! Egy áldott, szelid lelkű jó teremtés volt, ki igazi anyai szívvvel és gyöngédséggel szereté e gyermekét, csakhogy nem sokat tehetett védelmére, mert Benke Tamás uram, valahányszor neje közbe lépett, őt is, érti uram, saját nejét is, iszonyatosan megverte, közben folyton ezt kiabálva: „Ha még egyszer mellette szót emelsz, téged is kidoblak házamból kölyköddel együtt s ott halhattok meg mind a ketten a kert alatt!” Óh a szegény asszony élete fájdalommal és keserőséggel volt tele.

— Iszonyu ember volt!

— Egyszer aztán, folytatá a lelkész — addig ígéreté nejének, hogy fiával együtt kidobja, míg meg is tevés. Az eset pedig ugy történt, hogy Gábor urfi újból egy vad csinyt követett el öcscsén, mely csinynek azonban ő is, majdnem áldozatául esett. Egy napon ugyanis a malom melletti gáthoz csalta öcscsét, hol a víz nagyon mély és örvényes volt. Itt rávette, hogy menjenek a keskeny pallón keresztül. Mikor a palló középetáján voltak, akkor öcscsét megragadta, hogy beledobja a vízbe, de a mint a kis pupos kétségbeesésében belekapaszkodott volna bátyjába, azon perczben mindketten alázuhanak a vízbe. Menthetetlenül bele fúlnak, ha egy molnárlegény, idejekorán segélyükre nem siet. Benke Tamás uram aztán, ama gondolatra, hogy az ő szeretett Gábor fia szinte elpusztult, oly éktelen dühbe jött a kis puposra, kit a baj okozójának tartott, hogy két kezébe kapva őt, addig verte, míg annak orrán, száján megindult a vér. S hogy a szegény asszony közbe merte magát vetni, dühe még inkább fokozódott, s ugy az asszonyt, mint a fiát kirugdosta telkéről, meghagyva nekik, hogy soha többé ne menjenek szeme elé kerülni.

— S mi történt aztán a szegény asszonnal és gyermekével.

— Kétségbeesetten nálam kerestek menedéket, mert — mint említém — azon időben én valék ott a lelkész. Én aztán fölháborodva Benke Tamás ez ujjabb tettén, kézen fogva nejét és gyermekét, megjelentem nála

— Tudod-e Benke Tamás, hogy mit tevél? kérdém.

— Tudom, felelé daczosan S ha ez asszony porontyával átlépni meri még házam küszöbét, mint hitvány kutyát lövöm le mind a kettőt!

— Benke Tamás — mondám neki — ne kísértsd az Istent! Ne-

ked ez asszony törvényes hitvesed, s e gyermek törvényes magzatod! Védeni, oltalmazni kötelességed őket, nem pedig elűzni házadtól!

— Elég! Nincs itt többé helyük nekik! Mehetnek Isten hírével! kiáltá dühösen.

— Elűzöd tehát mégis őket? Vigyázz szivtelen ember — fenyegetém — mert a mint te most elűzöd hajlékodból e szerencsétleneket, úgy űzhet el majdan téged is saját házadból ama másik, drágalátos fiad, kiért hontalanná teszed nődet és e szegény béna gyermekedet!

— Nincs kegyelem számukra! Mehetnek! — kiáltá vissza ő, becsapva előttünk udvara kapuját.

— Benke Tamás! — kiáltám dörgő hangon oda neki — jusson majd egykor eszedbe, hogy az Isten nem büntet kézzel!

— S úgy lett — folytatá beszédét tovább a tiszteletes. De hogy sort tartsak, elmondom először, hogy mi történt a kis pupossal és anyjával.

— A kis pupost, édesanyjával együtt — folytatá a tiszteletes — magamhoz vevém. A szegény jó asszony, a házi dolgokban volt segélyemre, a kis Palika pedig szintén dolgozott és közben szorgalmasan tanult. Nemsokára aztán, hogy e helységbe jöttem lelkésznek, ők is velem jövének, s végképp itt telepedének le. Pali ügyesen nődögelt s testi ereje és egészsége napról napra jobban fejlett. Volt a faluban egy tiszteletes öreg kovács mesterember s ez Palit anyjával együtt házához vette, Palit megtanítá mesterségére. Az öreg kovácsnak nem lévén családja, Pali s az anyja lettek ápolói öregségében, miért aztán üzletét, házát, mindenét Palira hagyá, ki oly szorgalommal folytatta mesterségét, hogy neve ismeretessé lett az egész környékben. Jó módu, vagyonos ember vált belőle s a jó Isten boldog családi élettel áldotta meg. Édes anyját pedig egész haláláig magánál tartá, nagy tisztelettel és szeretettel halmozva el őt. Pali ma a falu és egyházam legderékabb tagja, ki most van férfi kora delén.

— Hát Benke Tamás uram, kit az imént temetett el a tiszteletes ur, hogyan került ide? kérdém kíváncsian.

— Hát hogy rátérjek most már, úgy ötet, mint Gábor fiát elérte az Isten sujtoló keze. Gábor urfi, a mint nőtt, vad, erkölcstelen szenvedélye is oly arányba nőtt. Kicsapongó, korhely életet folytatott. Neki adta magát az ivásnak és kártyának. Az apja pedig, hogy fia adósságait fizethesse, egyik földjét a másik után adogatta el, míg végre az ősi birtokból nem maradt meg egyéb a háznál s egy kis benvalónál. Gábor urfi követelte, hogy apja ezt is tegye pénzzé. De már erre az öreg is a sarkára állott s nem akarva teljesen koldus lenni, megtagadta fia kívánságát. A fia pedig egy szép napon aztán azt tette az apjával, a mit ez tett volt a másik gyermekével és nejével, tudniillik egész szivtelenül kidobá őt ősi hajlékából. Mikor aztán az öreg a törvényhez fordult jogai védelmére, akkor képzelje ön, folytatá az öreg lelkész, felgyújtá az

apja házát. A nyomorult, elvetemedett fiu, mindig alább-alább süllyedt a bűn lejtőjén, míg végre a szamosujvári börtönbe került s ott végzé be életét.

— S Benke Tamás uram? — kérdém érdekel.

— A sors csapása s a lelkiismeret furdalása egészen megtörte az egykor oly erős, büszke férfit. Házát nem lévén mivel fölépítnie, telkét eladta potom áron. Mikor aztán e kis pénzből is kifogyott, neki indult a világnak és mint koldus tengeté életét.

— Egy téli napon — folytatá az öreg lelkész — a mint a szomszéd városból hazafelé tartottam, az országút szélén, egy félig megfagyott öreg koldust pillanték meg. Megszántam szegény embert s elhatároztam, hogy szekeremre fölvéve, magammal viszem őt a falumba s valahogyan majd gondját viselem. Fel is ültetém magam mellé szegény öreget, ki rongyos ruhájában, a sivitó téli szélben, csak amugy reszketett. Útközben kérdém tőle: hogy nincs-e családja?

— Nincs senkim, egyedül bolyongok, mint egy élőhalott, felelé, fejét szomoruan lehajtva. Aztán hirtelen, mint valami eszmétől megkapatva, élénken utána tevé: — De ki . . . tudja . . . ki tudja . . . Hátha élnek . . .

— Kik? — kérdém részvétellel.

— Ők! . . . Ők! . . . Felelé halk szakadozott hangon. Aztán száraz hideg kezeivel megragadva az enyémet, kitörő hangon mondá: Óh, tisztelendő ur, én nagy, nagy bűnös vagyok! Elűztem egykor magamtól drága jó feleségemet és szegény kis pupos gyermekemet s most vénségre magamra bolyongok, mint nyomorult koldus. Óh, a jó Isten, meglakoltatott bűneimért! . . . Úgy kell nekem, nem hallgaték ama jó tiszteletes urra. Óh mint furdal most a lelkiismeret . . .

A szegény öreg részletesen elbeszélé, töredelmes, bűnbánó hangon egész multját, s én — mondá a lelkész — egy perczre sem kétkedtem többé: hogy ő Benke Tamás. Meg is kérdém nevét:

— Benke Tamás a nevem uram, — felelé.

— Hát a nejeről és pupos gyermekéről mi hirt sem hallott azóta?

— Nem uram. Nem tudom, hogy életben vannak e még. S ha élnek is, ki tudja, emlékeznek-e még reám? Oh ők megátkoztak engem, ha valaha reájuk is találnék, soha, soha nem bocsátanának meg nekem!

S itt a vén ember, lecsüggesztve ősz fejét, keserves zokogásba tört ki.

— Öreg, sohasem szabad kétségbeesni, mondám vigasztalólag neki. Bizzunk a jó Isten végtelen kegyelmébe. Ha büntet, kegyelmezni is tud ő! Réméljen, reméljen!

— Áldám a jó Istent magamban — folytatá az öreg lelkész — hogy rátalálni engedett az öreg Benke Tamásra, — s elhatároztam, hogy elvezetem feleségéhez s Pali gyermekéhez.

— Ugy is történt. Egy negyed óra mulva, a falu kovácsa szép, eserépfedelű háza előtt megállottunk s intém az öregnek, hogy jöjjön utánam. Én pedig belépve a szobába, a háznépét épp vacsoránál találtam. A kandallóban pattogó tűz, az asztalon izletes étel volt. Az asztalfőn ült Pali anyja, ölében tartva egyik kis unokáját, ki keblére hajolt fejfelül aludt. Mellette Pali ült és a felesége, csinos, tűzről pattant kis menyecske. A sarokban két kis pozsgás képű gyermekük, jóízűen eddegélt.

— Adjon Isten jó estét — mondtam belépve. Aztán kérdém, hogy elfogadnának-e még egy szegény embert az asztalukhoz, kit félig megfagyva, az ut széléről vettem föl.

— Hogyne! Szivesen! kiáltának mindannyian. A két kis gyerek már ekkor kézenfogva vezette be az öreg koldust.

— Mondanom sem kell — folytatá az öreg lelkész -- minő, szívet megrázó, gyönyörű jelenet folyt le, midőn Benke Tamás, neje és fia egymásra ismertek. Zokogó könnyhullatások közt borultak egymás karjai közé s áldák a jó Isten végtelen kegyelmét, hogy újra összehozá őket.

A kis család aztán, még sok boldog éveken át élt együtt, mignem a tavaly Benke Tamásné, s most egy évre reá férje, költözött el az élők sorából. Mindketten Pali gyermekük kezei közt hunyták le szemeiket.

— Ime — végzé az öreg lelkész -- a mi kis pupos kovácsunk és családjának története. Látja uram — folytatá felém intézve szavait -- hogy sok rút testben sokszor szebb lélek lakik, mint akárhány szép, egészségesben. Példa rá a Pali és Gábor esete. A Benke Tamás uram esete pedig legyen intő példa a szülőknek: hogy gyermekeik közt nem szabad külömbiséget tenniök s szeretetöket egyformán kell megosztaniök közöttök, mert bizony, bizony, egy szülő sem tudja, hogy mire véni meg s melyik gyermekük ápolására szerulhat még reá.

Ürmössy Miklós.

Egyleti élet és munkásság.

Lapunk I-ső évfolyamából teljes példányokkal szólálhatunk. —

Felolvasások Kolozsvárt. Novemberben Dr. Concha Győző egyetemi tanár ur „Az angol egyházi viszonyokat“ ismertette oly vallásbölcseleti reflexiókkal, a milyenek a tanár ur műveit valóban irodalmi becsüekké teszik. A felolvasás egész terjedelemben közölve volt egyik helybeli lapban (Kolozsvár). Reméljük, hogy a tárgyat önálló cikkben mutathatjuk be olvasóinknak. Ürmössy Lajos ur az 50-es évek tövises irodalmi mezejét mutatta be alapos tanulmánnyal s meggyőzőtt arról, hogy a szárnyaszegett erdélyi magyarságban meg volt az erő, meg az akarat s bár keveset, de sok jót termelt s a páratlan buzgalmu

Mikó Imre gróf vezetése alatt megteremtette az Erdélyi Muzeumot s ennek gyűjteményeivel és igazgatójával Brassai Sámuellel a tudományos művelődés kiapadhatlan forrását telepítette Kolozsvárra. Az értékes tanulmány részleteiért utalunk az „Ellenzék“ november utolsó heti számaira. — Deczeberben Dr. Felméri Lajos egyet. tanár ur a „Nevelés és nevelés-tudomány“ egyik szakaszát mutatta be egy önállóan megjelenő művéből. A philosophiai mély megfigyelést lépten nyomon követő képek és hasonlatok megragadóvá teszik a tanár ur felolvasásait, s bizonynyal kapóssá fogják tenni könyvét is, mely hogy hamar napvilágot lásson annál inkább várjuk, mert akkor olvasóinknak is több módot nyújthatunk arra, hogy megismerjék a tanár ur nevelési főelveit. Grátz Mór ev. luth. lelkész ur a családi életből ellesett képeit azzal a kedélyes egyszerűséggel adta elő, a mely őt az olvasó teremben is úgy megkedvelteti, a milyen kedvelt az életben. Jelen számunkban közöljük egyik képét, mely hisszük nemcsak élvezetes, hanem tanulságos olvasmány lesz.

A felolvasóknak főt. Ferencz József püspök ur mondott a legszivesebb köszönetet, örömmel említvén fel azt, hogy a mult alkalommal egy róm. katolikus, s most egyszerre egy ev. református és egy ágost. hitv. felolvasót volt szerencsés ez unitárius jellegű egylet megnyerni. Ebből kifolyólag megemlékezett a prot. irod. társaság kérdésében felmerült vitáról, mely szerint vannak, kik abban nem akarnak kezét fogni az unitáriusokkal. „Nem akarok ez eljárás felett bírálatot mondani, — úgy mond a püspök ur — csak jól esett az ellentétre rámutatnom s biztosíthatom az igen tisztelt felolvasó urakat, hogy mi jövőre is szívesen fogadjuk közreműködésüket és senkitől sem fogjuk azt kérdezni, hogy miféle vallásu, a ki nekünk a valláserkölcsei élet terjesztésére a közművelődés előmozdítására ez egylet körében segítségzet nyújtani sziveskedik.“

A fiók-egyletekben megpezsdült az élet. A hol eddig, a dolog természetere szerint, csak tervezgettek, ott most a czél tudatával a munka terére lépnek. Az évi első jelentésekből ki látszik, hogy a mihez fognak az nem lesz csak máj és holnap, hanem állandó és bizonyos.

A marosi fiók-egylet már régi bajnok. Elnökei változtak, de annál állandóbb vezér alelnöke Kelemen Albert esperes. November 13-án Kaálban tartott üléséről közöljük: Az egyleti közgyűlés felhívására meghatározottatott, hogy a lelkészek adjanak be kimutatást arról, hogy a szegény hivek közt kiosztás végett hány példányra lenne szükség az „Unitárius Közlöny“-ből, hogy aztán a fiók-egylet vagyoni erejéhez képest rendelhessen példányokat. Felhivattak lelkész és tanító ai, hogy ekklesiájokban igyekezzenek Dávid Ferencz fiók-egyleteket alakítani, s a jövő gyűlésen tegyenek jelentést az eredményről s ha az nem lenne, az akadályokról. Felolvasást tartott „Az erkölcs és erény gyakorlásáról“ Gál Elek vadadi lelkész. „Rosz hideg“ czimű költemé-

nyét*) olvasta fel Rédigér Géza szabédi lelkész. „A vallásosság és vallásos nevelés a multban és jelenben“ czimen tartott felolvasást Szabó Lajos szabédi tanító. Mindenik dolgozaton látszott a lelkiismeretes munkásság, mit a gyűlés azzal méltányolt, hogy hosszas és részletes eszmecserét tartott felettök. E szép felolvasások után az öreg, de örök ifju tagtárs Győrfi Lajos ereiben is megmozdult a vér s elszavalá, a pillanat hatása alatt született „A haldokló természet“ czimű költeményét. Az nem lehet, hogy hiába küzdenénk, mikor még az öregek is így lelkesülnek. — Fazakas Lajos f-egyl. titkár.

A háromszéki fiók-egylet nov. 23-án Kőkösben tartotta népes gyűlését. Serester Sándor helybeli lelkész imával, s elnök Lőfi Áron alkalmi beszéddel nyitotta meg a gyűlést. A közelebbi időben szép lendületet nyert egylet ügyei számba vétetvén a jelenlevők felhivatnak, hogy új tagok gyűjtésével az egylet hatáskörét minél szélesebbre kiterjeszteni igyekezzenek. Az egyleti közgyűlés felhívására határozatilag kimondatott s a lelkészek és tanítók erre nézve ígéretet tettek, hogy faluhelyeken minden erőből arra törekednek, hogy estvéli felolvasásokat és szívet, lelket nemesítő összejöveleteket rendezve az egylet erkölcsi befolyását terjeszteni fogják minél szélesebb körben a nép között. Ennek biztosításául elnök kijelenti, hogy esperesi hivatalával járó érintkezései kapcsán azt észlelte, hogy az egylet célja egyházkörünkben nincs eltévesztve. Felolvasást tart Kiss Sándor „Az európai török hódításoknak a kereszténységre ható befolyásáról“, mely érdeklődéssel fogadtatott. — Kiss Sándor f. egyl. titkár.

Az udvarhelykőri f-egylet nov. 28-án H.-Szt -Pálon tartott gyűlést. Elnök a gyűlést alkalmi beszéddel nyitotta meg, melyben ismertette az évi közgyűlés leiratát. A leiratban foglalt felhívás azon része felett, mely kisebb fiók-egyletek alakítására vonatkozik, behatólag tanácskozott.

Az önképzés, a népnevelés eszméje, nem új és nem is idegen mi közöttünk. Ez időszertint önképzőkörrel rendelkezik H-Karácsonfalva, hol a társadalmi élet góczpontjában Derzsi József atyánkfia csüggedetlen lelkével csaknem egyedül szolgáltatja azt az életerőt, mi az önképzőkör és olvasó estélyek fentartását biztosítja. Derzs és Vargyas hasonlólag f-egylet felállítását vette munkába. Itt és ott, sőt mindenütt akadályul szolgálnak: szegénység és közöny. Hogy pedig az egymáshoz közel eső kisebb ekkleziák egyesüljenek egy f-egyleté, alig remélhető.

Pénztárnok Kisgyörgy Sándor betérjeszti számadását. Bevétel volt 83 frt 50 kr., hátrálék 76 frt, tehát sok a hátrálék. Határozatott, hogy a fiók-egylet minden évi készpénz bevételének öt százaléka adassék a központi pénztárba az „Unitárius Közlöny“ költségei fedezésére; öt százalék takarékpénztárilag tőkésítették a f-egylet könyvtára

*) Jövő számunkban közöljük.

áll 300 darabból, új művekkel szaporítása lesz egyik feladatunk. Május havában gyűlés lesz H Szt.-Mártonban, midőn felolvasnak Egyed Ferencz és Sándor Gergely. — Darkó Sándor f. e. elnök,

A keresztur-köri fiók az 1889-ik év folyamában, január, február és márczius hónapokban Sz.-Kereszturon felolvasásokat rendez. Felolvasnak januárban: Borbély Samu kép. igazgató és Német István siménfalvi lelkész; februárban: Barabás Lajos sz.-kereszturi és Gábor Albert martonosi lelkészek; márcziusban: Sándor János gymn igazgató és Végh Mihály ravai lelkész.

Pályázati hirdetés A Dávid Ferencz Egylet (keresztur-köri fiókja) pályázatot hirdet: 1. Egy tavaszi egyházi beszédre szabadon választott textus szerint, jutalma 1 darab cs. kir. arany. 2. Egy márczius 15-én mondandó könyörgésre, jutalma 3 darab 1 frtos tallér. 3. Egy neveléstani értekezésre: Az anya szerepe a nevelésben, jutalma 1 darab cs. kir. arany. Pályázhat minden keresztur-köri fiók-egyleti tag. A pályaművek, idegen kézzel írva, jelíges levél mellett Borbély Sámuel elnökhez Sz.-Kereszturra márcz 30-ig 1889. beküldendők. Azon túl érkező pályaművek nem vétetnek tekintetbe. Sz.-Keresztur, decz. 17. 1888. — Barabás Lajos, titkár.

A polgárdi-i leányegyházba karácson másodnapján köszönt be Simó János, kit a főt püspök ur segéd pappá nevezett ki. Az új egyház komoly törekvésű ifju papot nyer, kinek vezetése alatt buzgóságuk megtermi gyümölcsét

Kénosban Lőrinczi István ifju lelkész barátunk mult hónap 18. foglalta el állomását. Megható szép ünnepély volt. Jelen volt az egyházkör szeretett esperese és jegyzője is. Üdvözlő beszédet tartott az esperes, beiktatót az egyházköri jegyző. Lőrinczi barátunk — életének e nevezetes pillanatán — alkalmasnak mutatá magát az ur szőlőjében való munkálkodásra. Sok erőt, szép tehetséget mutatott fel beköszöntőjében. „Én vagyok az út, az igazság és az élet“ (Ján. 14. 6) e szavak valának alapigéi s tették beszédének három részét. Szépen dolgozott beszédét, sikerülten, szónoki hévvel adta elő s megtalálta a szivekhez vezető utat. A kénosi hívek sziveiben megerősítette a reménységet, hogy elődének méltó utóda leend. Kénos magában nem nagy jelentőségű hely, de az a kapocs, a mely Udvarhelyhez fűzi, emeli értékét s nagy mértékben szaporítja a pap teendőit. Itt minden hó első vasárnapján istentiszteletet tart; az iskolai év minden kedd napján — a réal- és leányiskolákban — vallást tanít; rabokat látogat minden hónapban, ezeken kívül minden más papi ténykedést teljesít. Mindezen teendők elvégzésére — közel 2 órai távolból — bejárni s még hozzá csekély javadalomért . . . ügybuzgalmat, kitartást s erős akaratot igényel. Hisszük, hogy Lőrinczi barátunkban mindezek megvannak, miért is teljes bizalommal tekintünk Kénos—udvarhelyi paposkodása elé. Mi már első találkozásunk alkalmával megbizonyosodtunk a felől, hogy benne — ekklesiája jó papot,

hivatalársai jó barátot, az egyházkör pedig derék munkást — nyertek. Üdvözljük új állomásán!

Ugyancsak e hónap 11-én köszöntött be H.-Ujfaluba Tibáld József volt muzsnai pap. A h.-ujfalviak szeretett papját: Máté Sándort már azelőtt egy hónappal átvitték Városfalvára — atyja utódjául.

P — cz.

Dombói énektársulat és nevelésügy. Ez alatt a czim alatt a „Nemzeti Társalkodó“ 1843. évi folyamában egy érdekes tudósítást találtunk az azóta még mindig virágzó dombói önképző köréről. Ugy véljük, hogy nem csak a kör mostani tagjainak, hanem olvasóinknak is kedves lesz, ha megismerhetik, hogy a nemzeti művelődés hogy kezdődött az ébredés hajdan korában:

„Engedjen ön egy parányi tért becses lapjain bemutathatnom a t. olvasó közönségnek egy más fél évvel ezelőtt csupán énekgyakorlásra alakult társulatnak a nevelés ügyére eddig is szép sikert tanusító, jövőre pedig gazdag reményekkel biztató befolyását, bizonyosságául annak, hol a népben szilárd akarat és tetterő nem hiányzik, kicsiny kezdemény is, kivált ha nagyok pártoló méltánylatára vívhatja ki magát — váratlan üdvös eredményeket idézhet elő. — Mint emlitém céljául az együletnek eleintén csak estvénkinti énekgyakorlat tüzetet volt ki a derék iskola tanító*) vezérlete alatt. Tagjai száma jelenben mintegy 40. Mily gyönyör volt szemlélni a mult tél csaknem minden estjén egybegyűlt különböző életkoru tagok közt 50—60 éves atyákat, szemüvegesen némelyikét, két-három fiával, órákig tartó osztatlan lelkesedéssel izzadni a hangjegyek mellett. Igen is hangjegyek mellett uraim, s a mi több mesterileg szerkesztett összhangzatu darabokat bámulandó könnyüséggel énekelnek. Van köztük három egyén 35, 40 és 50 évesek, kik most tanulják — mit mostoha körülményeik öt éves korukban elmulasztatának — az A, B, C-t Csak magában is ezen nemes foglalkozás mily kiszámíthatatlan jótékony hatásu a nép erkölcsi életére, képzelhetjük, miután tudjuk, hogy köznépünk nagyrésze napi munkáitól üres óráit, többnyire korcsomákban, szellemi s testi erőt egyaránt gyilkoló dözsölésekben emészti fel. De ez nem egyedüli érdeme a nevezett együletnek. Nemcsak énekhangokban ömlesztenek ők kedvesen bájoló harmóniát, mely hirtelen mulékony, hanem közjóra munkálásban is összhangzást bizonyitanak, mi már állandó. Tekintsük meg csak ezen társaság oltoványos kertjét és az egyház vágott erdejét, hol ezer s több oltoványok s új ültetmények, mint szorgalom és közjóra munkálat tanui kiáltanak mellettük — népiskolájokra is jóltevőleg munkáltak, a meny nyiben arra hatásuk kiterjedhet. A mult nyári hónapokban 30 kisedet 8 éveseken alól 3-ig. magyar, oláh, cigány, nemes, nemtelen, nemzet születés és vallás különbség nélkül, óvásban tartattak, tanítottak a

*) Kisgyörgy József.

tanképesek, ingyen könyvekből a szegények, s így van ez ma is. Jelenleg a nagyon szoros és romba indult iskola házat, mely eddig egy alkalmatlan magas hegyen áll, sietnek azon kies fekvésű helyre szállítani, melyet a napokban egyházkerületi esperes és a kerületi gondnok urak kinézésnek, oda egy czélszerű, nevelésre kényelmezett és kisdudóvónak is használható három szobáú iskolaházat építendők. Már keresik, ássák a föld fenekéből is a követ és hordják a kijelelt helyre, hogy még ez évben láthassák törekedésük sikerét, mi nem kis feladat egy követlen megyében, hol igen nagy munka egyebütt követ találni, mint némely hazafiatlan polgár szirtkebelében. — - -

A dombói kis társulat pártolókra, segélyezőkre is talált hő keblű nagyjaink, vagyonosabbjainkban, kiknek e társaság iránti részvétők jogosít remélni, sőt hisszük, hogy közjóra munkáló céljeljokat várt siker koszoruzandja.

A h.-szt.-páli egyház az 1887. év nyarán villámtól összerongált orgonáját — mint tudósítónk írja — a hivek buzgó adakozásából, mely több mint 300 frtot eredményezett, teljesen helyre állította s újból használatba vette. Egyed Ferencz helybeli lelkész az ünnepélyen szép alkalmi beszédet tartott. Méltánylással, elismeréssel és köszönettel adózunk ekklesiánk áldozatkész tagjainak. — s.

 Kéri az egyl. titkár, hogy a kikkél egyleti kiadványok vannak sziveskedjenek minél előbb elszámolni.

 Köszönettel vesszük ha az „Unitárius Közlöny“ 1888. év i 1. s ő számát visszaküldik azok, a kik az évfolyamot nem szerezték meg, vagy a kik nélkülözhetik ezt a számot.

Szeskesztői izenetek. **Gv. B.** A küldött pénzt vettük volt. Mi az oka, hogy sorait oly ritkán látjuk? A hasznos munkában el ne fáradjunk. — **A. J. II-M-V.** Az új évben fogunk-e találkozni? Erőt s kitartást. — **G. A.** Levelet irtunk. — **B. L. Sz.-K. Székely-K.** a f.-e. gyűléséről a titkár részletes jelentést kapott Pompás gondolat a pályázat. — **Sz. M.** A tudósítást csak így lehetett felhasználni. **Veress György** urnak. Az énekes könyveket azonnal megrendeltük. — **N. J. A.** kép dolgában azonnal irtunk a festő urnak. Személyesen azt nyilváníta, hogy lehetetlen a mit kívánunk. A cikk a jelen számra elkésve érkezett. A mellékes dolgokban intézkedünk. — **Gál M. Toroczko.** A Clarke-ra vonatkozó emlékjegyzeteket lapunk zártáig sem kaptuk, így csak jövőkor adhatjuk. — „**Új év reggelén**“. A szerkezet laza, a rimelés legtöbbször sikerült. Kár hogy a pár jó gondolat olyan sok szóba van burkolva, mert így nem használhattuk fel. Ezen a könyhán jobb is készülhet. Lássuk minél előbb.

Dolgozó társainkat s levelezőinket tisztelettel kéri a s z e d ő, hogy sziveskedjenek a papirnak csak egyik oldalára írni.

Hazánk és a külföld.

Külföld: Cyr Narciss francia lelkész Irlandban, mint az unitáriusok vendége, felolvasást tartott a francia szabadelvű egyházzól. Franciaországban van a szabadelvű egyháznak 523 gyülekezete, 600 lelkésze. Az egyház 1872-ben szabadelvű és orthodox pátra szakadt s Cyr ur az utóbbihoz tartozik, melynek 192 gyülekezete van. A felolvasó azt a reményt fejezte ki, hogy az angol unitáriusok segíeyezni fogják egyházukat. Street, Gordon tartottak beszédet a francia szabadelvűek érdekében. — A Britt és külföldi unitárius társulat az angol nagyobb városokban vasárnap délutáni nyilvános isteni tiszteleteket tart, melyeken néhol hatezerre megy a résztvevők száma. — Angliában a Wesleyanusok évenként két millio forintot fordítanak missioi czélokra. — Skociában az ugynevezett új theologia gyorsan hódít, a mi azt teszi hogy a calvinismus ereje csökken. — 1788-ban a világon volt 37 millio protestáns, most van 134 millio, tehát e szám meg négyszereződött: volt 80 millio katolikus, most van 163, tehát a szám kétszereződött. — Amerikában a reformált zsidók vasárnap tartanak istentiszteletet s néhol a nők a férfiakkal együtt ülnek. — Londonban az egyetemen az archeologiai tanszékére egy nő is pályázott. —

Irodalom.

Rövid beszédek gyermekeknek. Ez a czime az „Unitárius kis könyvtár“ legújabb számának, melyben a szerkesztő Derzsi Károly ur egészen idő és czélszerű elmélkedéseket bocsátott nyilvánosságra a gyermekek számára. Az angol irodalomnak igazán kedves darabocskái ezek, melyekben a vallásos élet főbb kérdései jó részt érintve vannak. Nyolcz kis beszéd van benne s tehát nyolcz vasárnapi tanításra való tárgy. Ajánljuk, hogy minden pap szerezzé s szereztesse meg, mert méltó rá. Ára csak tíz krajczár.

Az ember kötelességei és jogai czim alatt egy hasznos erkölestani olvasó könyvvel gazdagította irodalmunkat Péterfi Dénes ur Marion Henri francia műve lefordításával, A nyelvezet tiszta, a kiállítás csinos. Ajánljuk papjaink s tanítóink figyelmébe, mert a felnöttek oktatásánál jó hasznát vehetik. Ára 70 kr.

„Légy hű“. Ez a főczime Grätz Mór ev. luth. lelkész ur vallás-tani kézikönyvének, mely egyszerűs mind az erkölestani részt is felüli. Szerző evangeliumi alapon, elfogulatlansággal ír. Megérdemli, hogy hívei körén kívül is ismerjék meg. Ára 40 kr.

Apóstól cíim alatt havi lapot fog megindítani a jövő hó közepén Grätz Mór lelkész ur Kolozsvárt. Czime jelzi tartalmát. Érdeklődéssel nézünk elébe.

Felhívás előfizetésre.

Az „Unitárius Közlöny“ havi lap II-ik évfolyamára előfizetésre hívjuk fel olvasóinkat. A magunk részéről, miként a múlt évben, úgy a jövőben is minden lehető megteszünk arra, hogy ez a kis lap a hová eljut, mindenütt legyen ápolója a vallásos hitnek szószólója az erkölcsi tisztaságnak és segítő a mindennapi élet gondjai között. Iróinknak a múlt évben oly nem remélt módon nyilvánult szives támogatása a jövőre is biztosítékot nyújt a lap szellemi részéért. Közleménycink lesznek egyházi énekek, költemények s a vallás-erkölcsi, az egyházi és társadalmi élet kérdéseivel foglalkozó cikkek. Az egyház s a tanügy jelesei életrajzát a megkezdett módon folytatjuk s előre is jelezhetjük, hogy a jelen évben *külön arcképpel* közölni fogjuk az amerikai híres lelkész Clarke Fr. Jakab, továbbá Servét Mihály, Richmond Anna, Koronka Antal, Marosi Gergely, Tiboldi István életrajzát. Törekvésünk az, hogy az egyház s különösen az unitárius egyház nevezetes emberei arcképét és életrajzát rendről-rendre birtokába juttassuk olvasóinknak.

Az „Unitárius Közlöny“ ebben az évben is a „Dávid Ferencz Egylet“ fogja kiadni. Az egylet alapító tagjai 10 frt, a rendes tagok 1 frt (öt évre kötelező) tagdíj előre lefizetése mellett kapják.

Előfizetési összeg egész évre 1 frt 20 kr.

Mindennemü pénz egyleti pénztárnok, *Bágyi Kálmán* urhoz küldendő. (Kolozsvár, pénzügyi palota).

Nagy Lajos és Boros György.

T A R T A L O M.

Gondolatim (Költ.) Csifó Salamon.	1	Előítélet. (Elbeszélés.) Ürmössy	
Boldog új évet! y.	3	Miklós	10
Clarke Freeman Jakab. (Arcképpel) Boros György	4	Egyleti élet és munkásság	17
Karácsoni emlék. Végh Mátyás.	9	Hazánk és a külföld.	23
Egy ház titka. Grátz Mór	9	Irodalom	23
		Felhívás előfizetésre	24